

STŘEDOVĚK

O TŘECH MARIÍCH: tři zbožné ženy, tři Marie, chtějí vonnými mastmi pomazat mrtvé Kristovo tělo. Setkávají se však s andělem, který jim zvěstuje, že Kristus vstal z mrtvých

MASTIČKÁŘ: veršované drama, jež je zachováno jen ve zlomku, úzce souvisí s hrou O třech Mariích. Staročeský Mastičkář, jenž byl do této hry zařazován jako mezihra (interludium), se soustřeďuje na scénu z tržiště, kde Marie nakupují masti, aby mohly nabalzamovat Kristovo tělo. Tato situace je rozváděna satiricky do podrobností – autor si v ní tropí rozpustilý, místy však až vulgární výsměch ze středověkých „lékařů“ a jejich pochybného léčení. Děj: Mastičkářův pomocník Rubín vychvaluje mistrovy léky, přitom se mu však vysmívá a vede neslušné řeči. Mastičkář Severín, aby dodal svému zboží náležitý lesk, nechává vzkřísit mrtvého Izáka tím, že mu lije kvasnice na zadek. Tato satirická skladba (byla vytvořena univerzitními studenty) chce pobavit obecnost a celkem věrně zobrazuje prostředí středověkého trhu. I Mastičkář je ovlivněn protižidovskou náladou, která byla v lidech často uměle živená (vždyť přece židé ukřižovali Krista). Proto se ve hře často setkáváme s nejhrubšími vtipy na židy.

HUMANISMUS

- vzniká latinské divadlo, ale projevuje se i snaha uvést české náměty
- návrat k antice

Pavel Kyrmezer: O BOHATCI A LAZAROVÍ

- zpracoval novozákonní námět
- lazár žádá almužnu po bohatci, ten mu ale nic nedá
- lidové prvky: dva čeští čerti komentují situaci a mají odvést bohatce do pekla, ale nevědí jak to udělat

BAROKO

- rodí se klasické divadlo, velká scéna v Českém Krumlově
- dozrívá protestantské a školské divadlo, navazuje na ně jezuitské divadlo (např. hra O svátém Václavu – napsáno česky)
- dvorské divadlo: z vyšších kruhů, nemusí se zde uplatňovat pouze biblické náměty
- holdovací hry: velkolepá výprava a značný počet účinkujících, česká zvláštnost
- lidové divadlo: hrálo se na jarmarcích, lidové prvky, situační komika
- loutkové divadlo: především Matěj Kopecký

NÁRODNÍ OBROZENÍ

- 1701: hrabě Špork nechal vystavět první dovedlo v ulici Na Poříčí
- za 30 let vzniká další divadlo: divadlo V Kotcích – pouze opera, pantomima a balet

DIVADLO PO ROCE 1945

- většina divadel byla znárodněna
- byl plán vytvořit síť divadel, kterou měl dotovat stát (každý kraj by měl mít své divadlo)
- divadla se chtěla odpoutat od války, což vedlo k velké šíři témat:

- 1) Téma ženy: začal s tím už Karel Čapek s dramatem Matka, po válce na něj navázala jeho manželka Olga Scheinpflugová hrou Guayana nebo Alfréd Radok hrou Vesnice žen
- 2) Pohádky (alegorie na válku): Jan Drda – Hrátky s čertem (lidská poctivost x zlo)
- 3) Reportážní divadelní hry: Honzl – Národní hrdina Julius Fučík (dramatizace Fučíkovy Reportáže psané na oprátce)
- 4) Historická dramata: ukázky tyranství a jak se dá manipulovat s davem; Ferdinand Peroutka: Šťastlivec Sula
- 5) Současná témata: V. Blažek – Kde je kuťák: výsměch totalitě, parafráze skrze Noemovu archu

1948 – 1968

- v 50. letech se píše především budovatelská dramata
- na výzvu E. F. Buriana jsou osloveni dělníci, aby se připojili k divadelní tvorbě – S. Řáda: Parta brusiče Karhana (hra o splnění pětiletky za 3 roky)
- inscenují se první hry Pavla Kohouta – veselohry
- V. Nezval: Dnes ještě zapadá slunce nad Atlantidou – jakési varování před mocí, která je v jedné ruce
- vznikají malá divadla: Reduta, Na Zábradlí, Semafor
- text appeal: krátké scénky, založeno na kombinaci prózy a hudby (což později hojně využívají Suchý+Šlitr nebo Šimek+Grosman), např. M. Horníček nebo I. Vyskočil
- v divadle Na Zábradlí začíná jako kulisák a dramaturg působit Václav Havel

České drama (od národního obrození až po konec 19. století)

Nové české divadlo : vzniká od konce 18. století a musí řešit mnoho problémů – není žádná profesionální(městská) scéna, chybí česká představení, nejsou původní české hry, je třeba vychovat české herce, proč ? prostřednictvím divadla možno působit, ovlivňovat lid !

Bohužel – hraje se pouze německy, čeština se udržuje jen mezi venkovským lidem, lidový jazyk.

Vývoj divadelní scény : první veřejné divadlo: Šporkovo divadlo na Poříčí (1701-1738)

bylo to divadlo šlechtické, Špork sem přivedl italského ředitele, který vedl toto divadlo téměř 10 let, hlavně se hrála italská opera

Divadlo V Kotcích (Královské národní divadlo) –1738 až 1783, toto divadlo byl zřízeno městem, opět spíše operní scéna, baletní vsuvky; důležité : byly vytvořeny podmínky pro vznik stálého profesionálního souboru.

Hraběcí nosticovské národní divadlo : hrabě František Nostic r. 1781 položil základní kámen tomuto divadlu, architektem byl Antonín Haffenecker, stavba byla dokončena 1784, nad jevištěm je motto : Vlasti a národu; stavba byla otevřena slavnostně Lessingovou Emilií Galotti. Význam : hrálo se i česky, repertoár německé osvícenecké hry, opery – Mozart zde dirigoval Figarovu svatbu, měla zde premiéru i opera Don Giovanni.

Vlastenecké divadlo (Bouda) – dřevěné (1786 –89)

stálo na Václavském náměstí, upadlo po odchodu V. Tháma, bylo na příkaz magistrátu strženo, herecký spolek se stěhoval k Hybernům. V Boudě se hrálo 4 krát týdně, hrály se i české hry- pro divadlo psali : bratři Thámové, Prokop Šedivý

další divadelní scény : divadlo U Hybernů (od 1789), divadlo v Růžodole (Karlín) – bylo to letní divadlo

První hry v češtině : znaky – venkovské prostředí, jednoduchý děj, hrdinové : prostí lidé, rolníci, náměty z české historie

První česká hra – překlad německé frašky Kníže Honzík, další německé překlady a zároveň jedny z prvních česky hraných činoher : Odběhlec z lásky synovské (Manželé Holbekovi upadnou po odchodu syna na vojnu do bída, jsou vydírání správcem, který je chce připravit o zbytek majetku. Do vsi přichází vojsko s mladým Holbekem, ten chce rodičům pomoci, ví , že za polapaného zběha je odměna. Stává se zběhem, aby pomohl rodičům. O jeho pohytech se dozví samotný císař, obdaruje a povýší mladého Holbeka, zlého správce zatkne.)

Další oblíbená hra : Neslýchaná náhoda strašlivého hromobití (Mlynář Vávra je vyléčen z víry ve strašidla, začíná důvěřovat strojům a technickým vynálezům – hasičskou stříkačkou je totiž zachráněn jeho mlýn, hra měla množství komických momentů, zároveň je zde víra v technický pokrok)

Autoři prvních původních her : Václav Thám, Prokop Šedivý, Matěj Stuna

Václav Thám (1765 – asi 1816) (starší bratr Karel Ignác Thám – organizátor, vlastenec)

Po úřednické kariéře, policejní komisař, věnuje se pouze divadlu, hraje, píše, je nadšený vlastenec: napsal asi 150 her a překladů (např. Moliérova Dona Juana); hodně hrál, byl neklidný, alkoholik – rozvrat i v manželství(žena mu utekla s hercem) odchod z Čech, zmizel někde na Haliči. Hry : historické – Břetislav a Jitka (text se nezachoval), Vlasta a Šárka aneb Dívčí boj u Prahy, Kutnohorští havíři, ... jeho život zachytil A.Jirásek v F.L.Věkovi

Prokop Šedivý (1764- asi 1810)

Herec, dramatik, psal i lidovou četbu, po roce 1802 odchází z Prahy, hry : Mastné krámy, Pražští sládcí, psal hlavně veselohry se zpěvy.

Matěj Stuna (1765-1819)

Studoval teologii, psal divadelní hry, herec Vlasteneckého divadla u V.Tháma, ctitel VFR, hra Sedlské buřičství v Čechách

Po odchodu Tháma nastává úpadek divadel, zrušení Boudy, v divadle U Hybernů – velké prostory, které se velmi těžce naplňovaly diváky, začalo se hrát v Malostranském divadle, zde byl vůdčí osobností J. N. Štěpánek, brzy se začala o upadající divadlo zajímat česká obrozenecká inteligence, Praha však dramatikům nepřála : málo diváků, obliba německých hereckých společností a her

Jan Nepomuk Štěpánek (1783-1844)

Herec, dramatik, člen ochotnického souboru Stavovského divadla, organizoval nedělní česká představení, hry : Břetislav I., Obležení Prahy od Švejdů, Loupežníci na Chlumu, Čech a Němec. Čech a Němec (komedie – založená na míchání jazyků, směšné jazykové obraty, pozor! poprvé Čech je zde pánem, Němec sluhou)

Štěpánek má velké problémy, stal se ředitelem největší divadelní scény v Evropě – nově vzniklé divadlo : Nové divadlo v Růžové ulici (sál měl 2000 míst) nešlo naplnit, krach této scény byl způsoben i cenzurou, zákazem českým hercům hrát ve více společnostech, hlavně pokud hráli i v německých souborech., nedostatek populárních her – diváci chtěli „pražské“ frašky, komedie.

Nutné : nové hry a noví autoři : oblíbený je V.K.Klicpera

Václav Kliment Klicpera (1792-1859) *Chlumec nad Cidlinou

Studia filosofie, ochotnické divadlo, kolem sebe seskupil mladé literáty i herce, učil na Akademickém gymnáziu (žáci Tyl, Hálek, Neruda, Šmilovský, ...), stal se zde i ředitelem, byl však brzy sesazen, protože studenti (Hálek a spol.) vydávali svůj časopis, odchod do penze, jeho pohřeb – protirakouská demonstrace. Svůj vzor viděl v W. Scottovi – historické povídky, historické hry. Dramatik – rozsáhlá tvorba : Blaník (vtipný dialog, dramatický spád, spojení pohádkových motivů s rysy rytířských her, podkladem je pověst o Zdeňkovi Zásmuckém a blanických rytířích)

Divotvorný klobouk (studentská hra, dva lehkomyšlní studenti Strnad a Křepelka napálí a napraví lakomého maloměšťáka Koliáše, instrumentem zápletky je divotvorný klobouk, celou hrou vládne životní optimismus a zároveň kritika maloměšťáka)

Rohovín Čtverrohý (vytvořil o prázdninách během 24 hodin !, chtěl dokázat chlumeckým dívkám, které odmítly hrát v ochotnickém divadle, že lze hrát i bez žen! Hrdinou hry je Rohovín Čtverrohý – bohatý ranhojič, starosta, těžký náfuca a hlupák, po jeho boku mu sekunduje sudí – přihlouplý Matyáš Lelek, je tu vykreslena městská honorace, sebranka ziskuchtivců, proti nim stojí mladí studenti Čížek, Stehlík a Čečetka.)

Každý něco pro vlast – první česká konverzační komedie, satirické zabarvení, vysmívá se falešnému vlastenectví, poukazuje na „vlastence“, kteří „jen z lásky k vlasti“ dobrovolně berou dobře placené veřejné funkce, ne ze ctižádosti, ne pro peníze!

Veselohra na mostě – zhudebnil jako komickou operu Bohuslay Martinů (obsah – na mostě přes řeku, která tvoří hranici mezi dvěma bojujícími vojsky se sejdou hrdinové hry, Popelka, děvče z blízké vesnice, která jde na návštěvu do nepřátelského tábora a na cestě zpět je na mostě vlastními vojáky zadržena a uvězněna, stejně tak dopadne chmelař Bedroň, a žárlivý Popelčin ženich Sykoš, který si šel na most vyřídit účty s Bedroňem, který ukradl Popelce hubičku. Na most se dostane i chmelařova žena Eva, která podezírá muže ze záletů, společnost doplní potřebný učitel, který chce po důstojníkovi rozluštit složitou hádanku. Oba páry se hádají, vzplane boj, nad jejich hlavami sviští kulky, páry se usmíří, domácí vojsko vyhraje a vítězně vstoupí na most. Tak jsou vystřídány výčitky a slzy, radostným smířením a pochodem vítězného vojska.)

Hadrián z Římsů (děj dramatu se odehrává roku 1329 na hradu Čelákově. Pán na Čelákově, rytíř Světlav, chce provdat svou dceru Ruměnu za Hadriána z Římsu. Dívka však miluje neurozeného mladíka Želmíra, který se bojí o její ruku ucházet, neboť je neurozeného původu. Do příběhu vstupuje Želmírov přítel Soběbor, který se převlékne za Hadriána z Římsu a chce Ruměně a Želmírovi pomoci. Mezi tím pravý Hadrián z Římsu sedí ve vězení, tam se mu zjeví duch, který ho varuje před sňatkem s Ruměnou. Ruměnu si nakonec vezme Želmír a Hadrián z Římsu se ožení s Světlavovou sestrou Jenovefou.

V této komedii z českého středověku Klicpera ukázal vynalézavost a chytrost českých lidiček.

Klicpera byl ve své době oblíbenější a hranější než Tyl a Štěpánek.

V letech 1834 – 1837 – vzniklo ochotnické divadlo : Kajetánské divadlo, byla to avantgardní divadelní scéna, nezávislá a moderní, hráli v budově bývalého kláštera v tzv. Kajetánském domě na Zámeckých schodech, v čele stál J.K. Tyl, divadlo sám označoval jako České divadlo

Program – pouze český repertoár, nastává krize :

1. chybí světový repertoár, ve Stavovském se hraje např. Schiller, Shakespeare
2. spory Tyl a Mácha, Tyl kritizoval Máchův Máj, Mácha odchází ze společnosti i z Prahy, i Tyl odchází do Slezska a vede zde kočovnou společnost, po smrti Máchy zpět do Prahy, přínos tohoto divadla je ovšem obrovský : vychovalo mnoho schopných dramatiků a herců, podpořilo rozvoj ochotnického hnutí.

Tyl vstoupil na profesionální scénu Stavovského - Nosticova divadla, zde nezvládal dramaturgii, byl za to kritizován K. H. Borovským, později mezi nimi velký literární konflikt.

Josef Kajetán Tyl (1808-1856) *Kutná Hora

Studia Akademické gymnázium Praha, bydlel u Klicpery, nadchnul se pro divadlo, usadil se v Praze, psal povídky, hry. Soukromý život : oženil se s Magdalenou Forchheimovou , ale děti (celkem 7) měl s její sestrou Annou! (byla herečkou, její herecké jméno Anna Rajska);

Po roce 1848 se zapojil do řady národních organizací, byl v době Bachova absolutismu pronásledován, zbaven redaktorských míst, musel odejít ze Stavovského divadla- zde působil jako dramaturgem, nedostal ani divadelní koncesi, aby mohl vést vlastní kočovnou společnost, zemřel na své divadelní štaci v Plzni ve věku 48 let.

Dílo : Tyl – žurnalista : redigoval Květy, velmi živý list, soustředil se na mladé autory (publikoval u něho i K. H. Mácha, K. Sabina); vytvořil a řídil revue Vlastimil; později redigoval literárně výchovný časopis Pražský posel.

Próza : psal povídky (otiskoval v Květech) – Svatba na Sioně, Alchymista, Zlatníková milénka, Rozina Ruthardová, Dekret kutnohorský, Rozervanec – zde se vysmívá Máchovi, romány :

Poslední Čech – za tento román dostal cenu Matice české, Tyl byl za něj oslavován jako „miláček národa“, Borovský na toto dílo ostře reagoval, vytýkal mu vlasteneckou idylu, sentimentalismus, tendenčnost, primitivní optimismus, našel i jiné umělecké nedostatky.

Drama : A/ historická – cílem ukázat existenci rozporů ve společenském životě, vidí nemožnost odporu, boje, je často sentimentální

Krvavý soud aneb Kutnohorští havíři, Jan Hus, Krvavé křtiny čili Drahomíra a její synové –

(jiný pohled na negativní hrdinku -Drahomíra je jediná, která se vzepře něm. útlaku společně se svým synem Boleslavem I., proti nim stojí slabošský, pasivní Václav, i vražda Ludmily je zde bráná jako politická koncepce, než jako osobní záležitost), Žižka z Trocnova, Staré Město a Malá Strana

B/ „obrazy ze současného života“ – zábavné a realistické

Fidlovačka aneb Žádný hněv a žádná rvačka (Kde domov můj- hudba Fr. Škroup)

Paní Marjánka, matka pluku, Paličova dcera, Pražský flamendr

C/ národní báchorky – velmi oblíbené u diváků

Strakonický dudák aneb Hody divých žen, hra nás zavádí do jihočeských Strakonic, v první polovině 19. století. Hra je příběhem o hledání štěstí, o lásce k domovu, k vlasti a národu. Je tu o oslava české povahy. Tyl také vyzdvihuje mateřský cit a lásku dvou lidí. Do hry zapojil jak vznešený jazyk, tak i chodské nářečí. (obsah – Švandova matka, lesní víla Rosava vyprosí „kouzelné“ dudy pro svého syna. Ze Švandy se stane proslulý muzikant, podlehne svodům světa, zapře svou lásku k Dorotce. Matčino sebeobětování a láska Dorotky ho vymaní z moci divých žen. – základní idea: věrnost české zemi, umělecká typizace postav : Vocilka (světoběžník), voják Šavlička (chlubivost)

Jiříkovo vidění – v této báchorce ukazuje sílu lidské lásky Jiříka a Kačenky. Jiříkovi se zdají tři sny, vystupuje v nich, ale pod jiným jménem. I Kačenka zde není Kačenkou, ale Kristinou. Ve snech Jiřík vždy špatně dopadá, ale neustále ho chrání Kačenčina láska. Je nakonec rád, že se probouzí a je s ním jeho milovaná Kačenka. Další hry : Lesní panna aneb Cesta do Ameriky, Tvrdohlavá žena a zamilovaný školní mládenec

Májovci

Májovci – potlačení revoluce 1848, i divadelní produkce je také potlačovaná, česká stálá divadelní scéna není! Snaha postavit kamenné divadlo, již v padesátých letech žádosti do Vídně, vznik Společnosti pro stavbu ND, činnost mnoha osobností, začínají probíhat soutěže na stavbu ND, první soutěž architektonickou vyhrává rakouský architekt – vlastencům se to nelíbí, proběhne soutěž druhá, vítěz je tentokrát Josef Zítek; v roce 1861 je rozhodnuto postavit Prozatímní divadlo (arch. Ignác Ullmann) – divadlo je otevřeno Hálkovým : Králem Vukašínem, divadlo se slibně rozběhlo, hrálo se 3 krát týdně a to česky! Pro rozvoj dramaturgie mělo vliv i pořádání (v roce 1864) Shakespearovských slavností – ohromná, výpravná akce, účast mnoha významných osobností, pozdvihnutí divadla a herectví na vyšší a důstojnější úroveň.

Hlavním dramatikem Prozatímního divadla byl Emanuel Bozděch, Bedřich Smetana zde vedl operu (pro neshody musel odejít), pro divadlo začali psát Neruda, Hálek, Jakub Arbes zde působil jako dramaturg. Divadlo podporuje i Ferdinand Náprstek, vypsalsoutěž na nejlepší původní hru z českých dějin.

Jan Neruda: dramatik, v roce 1859 se hrály jeho dvě aktovky – Ženich z hladu, Prodaná láska, většinou se soustřeďoval na drobné lidské chyby a nedostatky, velká úcta k Shakespeareovi, snaha napsat velké drama, tragedie Francesca di Rimini – premiéra byla ve Stavovském divadle, hra nesplnila velké očekávání jak Nerudy, tak veřejnosti, a to navždy ovlivnilo Nerudův vztah k divadlu, co se stalo? Tragedie byla ohlášena s přidáním podtitulem Škaredý ženich a jeho nevěsta (hodilo by se spíš pro frašku), herci hru neuměli, hráli ledabyly, více hra už nebyla hrána! Obsahem byl příběh o Francesce di Rimini a Paola Malatesty (příběh z Dantova Pekla o lidech „u nichž rozum překonaly vášně“), milencích spojených neskonalou láskou. Neruda si příliš nevěšimal milostného příběhu, ale zachytil zde třetího aktéra tragedie manžela Francesky – Paolova bratra Gianciotta, vraha obou milenců. Děj složil z lásky a vraždy (jako v Máchově Máji), cílem však bylo zobrazit těžkou trýzeň nešťastného člověka.

(obsah – krásná, obelstěná Francesca, ačkoliv nezná svého nastávajícího, se provdává, aby byly usmířeny zneprátelené rody, Gianciotto je ošklivý mrzák, zahořklý samotář, je všemi ujišťován o upřímné lásce Francesky, podlehne citům, probudí se v něm i nečekaná důvěra v nový lepší život. Chce věřit ve své nové štěstí, jeho osud zkomplikuje setkání Paola a Francesky, zahoří mezi nimi velká láska. Gianciotto, na chvíli omámený láskou, prohlédne klam a omyl, zborčí se mu i víra v životní dobro, milencům se pomstí a oba zabije)

je to tragedie oklamané důvěry v život, Neruda se pokusil vystihnout rozervanost hrdiny, právě to byl základní pocit májovců, zároveň to byl jeden z prvních pokusů o realistickou hru.

Vítězslav Hálek: dramatik – velké množství divadelních her náměty antické, z české a slovanské historie, i on byl obdivovatelem Shakespeara, studoval Schillera, Goetha nejhranější byly – Carevič Alexej, Záviš z Falkenštejna, Král Vukašín
 Objevují se i první slavná herecká jména : Otýlie Sklenářová-Malá, Jindřich Mošna, Josef Jiří Kolár.

Lumírovci

Lumírovci – úsilí o světovost, období výstavby a výzdoby ND, stavba zahájena 1868 položením základního kamene, byla to národní slavnost

Dramatikem lumírovců byl bezesporu **Jaroslav Vrchlický** (Emil Fryda) 1853-1912

Napsal množství her, velmi překládal : Cornille - Cid, Molière – Lakomec, Voltaire – Zaira

Vlastní tvorba : komedie Midasovy uši, Noc na Karlštejně, tragedie – antická trilogie

Hippodamie (Námluvy Pelopovy, Smír Tantalův, Smrt Hippodamie) – později spojeno s hudbou Zdeňka Fibicha

Noc na Karlštejně : veselohra s historickým námětem, zpracovaná i jako muzikál. Tato hra je dnes známá více jako filmovaný muzikál se skvělým hereckým obsazením : Karel IV. - Vlastimil Brodský, Alžběta – Jana Brejchová, dále Jaromír Hanzlík, Daniela Kolářová, Miloš Kopecký... (obsah – Na hrad Karlštejn přijíždí Karel IV. se svou družinou, přes zákaz (ženám je vstup na hrad zakázán) přijede i císařovna Alžběta, je žárlivá, v přestrojení přijíždí i Alena, milenka královského číšníka Peška. Alena je sem lákána ještě i sázkou se svým otcem, vsadí se o povolení k sňatku s Peškem ještě dříve než bude pasován na rytíře, dostane-li se na hrad. Císařovna se převlékne na panoše a slouží v předpokojí krále. Zde dojde ke konfliktu s Petrem, králem cyperským, který ji požádá o polibek (tuší v ní ženu) a ona mu zlomí meč. Tím se ale prozradí Karlovi IV.; Alena s Peškem jsou objeveni při dostaveníčku a strhne se bitka. Tak se její otec dozví o přítomnosti Aleny na hradě. Král všem odpustí, Peška pasuje na rytíře a dvorně doprovodí svou ženu na její hrad Karlík. Od této příhody je na hrad ženám vstup dovolen.

Vrchlický byl jedním z prvních českých dramatiků , který se začal překládat do cizích jazyků - němčina, polština

Se jménem Vrchlický je spojeno i jméno herce a autora aktovek Jakuba Seiferta, byl dobrým deklamačním hercem, měl poměr (i děti) s Julií Vrchlickou, ženou Jaroslava Vrchlického.

Julius Zeyer – psal hry s historickou tematikou : Libušin soud, Šárka, vrcholem díla je poetická pohádka Radúz a Mahulena, je to jediná hra, která se uvádí (byla též zfilmována, v hl. roli Radúze Jan Tříska), Zeyer použil blankvers, desetislabičný verš bez rýmu, hra je doplněna hudbou Josefa Suka (obsah – princ Radúz je synem magurského krále, na lovu pronásleduje bílého jelena. Neví, že zvíře patří Mahuleně, dceři sousedního krále Stojmíra. Při pronásledování jelena překročí Radúz hranice, je zajat a vězněn. Velmi krutě se mstí královna Runa, neboť žárlí na Radúzovu matku Nyolu, kterou miloval Stojmír, ale ona dala přednost Radúzovu otci. Mahulena dojata princovým neštěstím, se zamiluje. Runa dá Radúze přikovat na vysokou skálu a klíč od pout hodí do propasti, ten nalezne pastýř a dá ho princezně Mahuleně. Ta Radúze osvobodí, ale oba musí čelit zlé Runě. Milenci prchají a pronásleduje je prokletí, políbí-li Radúze jiná žena, Radúz na Mahulenu zapomene. Princ se vrátí domů, otec žalem zemřel a matka Nyola syna políbí, Radúz zapomene na svou záchránkyni. Ta se ze žalu promění v topol. Radúz žije jak ve snách a klid nachází ve stínu topolu, matka brzy odhalí synovo tajemství, udeří do kmene, ten vyroní krev, která dopadne na Radúzovo čelo. Princ procitá a proměňuje se i Mahulena, Zběsilá Runa umírá.)

Tragedie ND (požár) znamenala pro český národ nové vzednutí vlastenectví, národ rychle sesbíral nové finance pro opravu budovy. Druhá generace ND musela zvládnout rychle opravu i výzdobu budovy, stavby se ujal Josef Schulz, který vytvořil uvnitř divadla lepší protipožární systém. Také výzdoba se trochu změnila, oponu po požáru navrhl Vojtěch Hynais, tu původní František Ženíšek.

Práce na divadle přinesla i několik uměleckých tragedií. Výzdobu velkého foyeru nemohl podle svých návrhů namalovat M. Aleš (cyklus lunet s názvem Vlast), jeho dílo převedl na stěny František Ženíšek., ten je autorem fresky i na stropě hlediště. Prvním ředitelem se stal František Adolf Šubert – chtěl reprezentativní repertoár, hrál se hodně Vrchlický, ale chyběla moderní evropská dramata např. Ibsen.

Období realismu přináší do tematiky a dramaturgie nové momenty : náměty ze současnosti, civilnější herecký projev,

Ladislav Stroupežnický (1850-1892)

Dramaturg ND, odmítl romantické hry, začal uvádět ruské autory- Gogola, Čechova, ale odmítl Maryšu - bratři Mrštíků, sám psal komedie: Naši furianti – kritika správní moci (obsah- vojenský vysloužilce Bláha po dvanácti letech služby žádá starostu Dubského o místo ponocného. Ten mu chce tuto službu dát, ale peníze by se hodily i úlisnému krejčímu Fialovi, přes den by šil, ale jak by v noci hlídal? Dojde ke sporu, hlavní slovo mají dva sedláci Dubský a Bušek. Starosta je však nemá v lásce pro jejich nekalost, jeden pytláči, druhý se hádá o věno. Vychytralý krejčí pomluví Bláhu kde to jde, navede i dceru Kristýnu, aby napsala paličský dopis – jestli nezvolí za ponocného Bláhu, napadne vesnici červený kohout. To Bláhovi uškodí. Celou věc vezme do rukou nakonec selka Dubská, přiměje Fialu k doznání svých intrik a výbor se nakonec rozhodne pro Bláhu.)

Komedie je plná svěžích lidových dialogů a situačního humoru. Další hry: Zvíkovský rarášek, Paní mincmistrová,..

Situace koncem 19. století je pro divadlo příznivá, vznikají další stálé scény :

*Od roku 1881 je na Smíchově vybudováno Švandovo divadlo- nazváno bylo podle stavitele a ředitele Pavla Švandy

*roku 1881 je otevřeno Hudební divadlo v Karlíně (Theatre – Varieté)

*Od roku 1888 je otevřeno Das Neue Deutsche Theater – Smetanovo divadlo

*Od roku 1907 začíná svou činnost i Městské divadlo na Vinohradech (secesní budova, postavena Aloisem Čenským), pozor ! hrálo se i v Národním domě na Vinohradech od r. 1894, (známý též jako Dům železničářů), zajímavé je : bylo to premiérové divadlo a to pro náročné diváky!

*koncem století vzniká i dělnické divadlo v Libni (dnes Divadlo pod Palmovkou),

Na konci 19. století je v Praze asi 25 divadelních scén.

Co se hraje? * mnoho českých autorů pro česká divadla překládá světový repertoár * hrají se hry ze současnosti *oblíbené jsou lokální frašky * na vysoké úrovni je opera i balet

Realismus

Představitelé : realismus na divadle

Gabriela Preissová (1862 – 1946), autorka povídek, témata čerpala ze svých četných cest po vlasti i po Evropě, proslavila se však jako dramatička dvou divadelních her *Gazdina roba* (1890) – zhudebnil L. Janáček, *Její pastorkyňa* (1891) – zhudebnil J.B. Foerster

Její pastorkyňa (obsah – venkovské prostředí : Jenůfa čeká na svého milého Števu, který šel k odvodu. Jenůfě hrozí, že zůstane v hanbě. Je těhotná. Števa neodvedou, opije se. Jenůfu však miluje Števuův bratr Laca. Laca je divoch, skrývá své city za jízlivost a hrubost, zná však dobře svého bratra Števa a ví, že ho okouzila jen hezká tvář Jenůfy. To rozzlobí Jenůvčinu pěstounku kostelničku Buryjovku, chce, aby se Jenůfa vdala až po roce zkoušky. Jenůfa se bojí přiznat své těhotenství a prosí Števa, aby si ji vzal. Laca zoufalý poraní Jenůfu v obličejí nožem, aby jí ukázal povrchnost bratra. Zohyzděná Jenůfa se už Števovi nelíbí a odmítne si ji vzít. Kostelnička zavírá doma Jenůfu, ta tajně porodí synka. Kostelnička znovu přichází za Števou, aby si Jenůfu s dítětem vzal, ten odmítne. V noci kostelnička chlapečka odnáší z domu. Ráno řekne Jenůfě, že dítě zemřelo. Ta je zoufalá, dozví se, že Števa se bude ženit dcerou starosty Karolkou. Poznává též hlubokou lásku Laca a rozhodne se za něho provdat. V den svatby najdou pod ledem mrtvé dítě, Jenůfa poznává synka, zoufale nařiká a všichni v ní vidí vražednici. Kostelnička nesnese tuto nespravedlnost, a tak se přiznává a vše vypravuje. Lidé odsuzují nejen kostelničku, ale i Števa. Karolka Števu zavrhuje, kostelnička končí u soudu. V chalupě zůstává nešťastná Jenůfa a Laca, ten neopouští ženu, chce s ní snášet dobré i zlé. Jenůfa, znovu posílena, nyní Lacovou láskou, odchází s ním vstříc lepšímu životu.

Gazdina roba – tato hra znamenala odvrát od nabubřelého patosu romantismu k živým lidem a současným problémům, již to není idylické vyprávění, námět této hry je zasazen do slovenské vesnice. (obsah – Ve vesnici žije bohatá vdova, selka Mešjanovka se synem Mánkem. Matka je panovačná, sobecká, pyšná na své bohatství, syn jí zcela podléhá. Je to hezký a statný sedlák, který řečmi popletl hlavu mladé osiřelé švadleně Evě. Důležitou postavou hry je i kožešník Samko, vede se mu dobře, jen nevěstu si nemůže najít, je nespokojený, straní se lidí, protože se stydí za to, že kulhá. Děj začíná na vesnické tancovačce, zde matka Mánkovi namlouvá bohatou Maryšu, Eva před hospodou vyčítá Mánkovi, jak podléhá matce. Eva se už nechce vrátit na tancovačku, Mánek zlostně odchází a začíná tancovat s jinými děvčaty. Celý rozhovor mezi milenci vyslechne Samko, vystoupí z úkrytu a vyzná se Evě ze své lásky k ní. Eva vidí jak ji Mešjanovka uráží a Mánek se věnuje jiným dívkám. Překotně se rozhodne se provdat za Samka. Je svatba, nezhatí ji ani nové sliby Mánka. Manželství však není šťastné, Evě se narodí holčička, která brzy zemře, Eva z toho obviňuje Samka, protože včas nedojel pro lékaře. Mánek se oženil s Maryšou, mají dvě děti, ale ani toto manželství není šťastné. Mánek stále vyhledává Evu, ta denně chodí na hrob dítěte. Nezapomněla na svou lásku k Mánkovi, Samko jí vyčítá chlad, do chalupy přijde i Mešjanovka, aby se Evě chlubila synovým štěstím. Po jejím odchodu se spolu Eva s Samkem pohádají. Evu v noci navštíví Mánek a prosí ji, aby s ním odešla do Rakouska, kde se chce dát najmout jako gazda. Zde by se mohli dát oddat dle místního práva. Eva nejprve odmítá, ale když jí žárlivý Samko vyhrožuje, rychle se rozhodne a uprchne s Mánkem. Na břehu Dunaje je statek, kde Mánek gazduje s gazdinou Evou. Jsou šťastní, práce se jim daří, je po žních a veselí se celý statek na dožinkách. V opilosti jeden dělník prozradí, že Eva, jejich gazdina je vdova po živém. Eva si začíná uvědomovat tíhu svého postavení, stále také truchlí nad mrtvým dítětem a ve snu se jí dokonce zdá, že jí její mrtvé dítě volá. Předtucha se vyplní, na statek přijíždí Mánkova matka, plná zloby a zášti. Sňatek nebude úřady uznán. Eva zoufalá hledá únik před opovržením lidí, nachází ji v dobrovolné smrti. Ve vidění ráje skočí do Dunaje.

Vrchlický o díle Preissovové napsal : ... soudní síní páchnoucí látka je zpracovávána podle receptu Tolstoj, Strindberg; zvláště na Vlášku připomíná novinka- vražda dítěte, nesympatická a trapná atmosféra celku, ukazuje spíše k peru mladého literáta bouřliváka než k peru ženskému. (vyjadřoval se ke hře *Její pastorkyňa*)

Dalšími představiteli : **Alois a Vilém Mrštíkovié** – drama *Maryša* (1894), zde představili vesnici ne jako místo čistých lidských vztahů, ale jako místo, kde se stejně jako všude objevuje nenávisť, zloba a napětí. Je to hra nadčasová o obecných lidských vlastnostech, které mění životy a osudy lidí. Tuto hru zhudebnil Emil František Burian (ředitel – divadla D- 34) (obsah – Grunt starého Lizala patří k největším ve vsi a jeho hospodář si na něm zakládá. Na statku je všeho dostatek, ale Lizal chce více. Zalíbil se mu mlýn vdovce Vávru, ten je zadlužený. To ale Lizalovi nevadí, chce provdat svou dceru Maryšu, je to nejhezčí děvče ze vsi, za vdovce Vávru, který se stará o tři děti. Nevadí ani to, že svou první ženu udřel k smrti. Nemohou se však dohodnout o výši věna. Když však zjistí Lizal, že Maryša miluje chudého Francka, rychle se spolu oba muži dohodnou. Maryša se schází s Franckem, ten však musí na vojnu. Stačí se pouze s Maryšou rozloučit. Doma čeká Maryšu hotové peklo, odmítne si vzít Vávru. Jsou všichni proti ní, i babička ji nabádá, aby si vzala Vávru a nepřičila se rodičům. Maryšin odpor je zlomen a ona se vdává. Celá vesnice však ví, že manželství není šťastné, Vávra Maryšu bije a do toho ještě podává Vávra na Lizala

žalobu o věno. Z vojny se vrací Francek. Sedí v hospodě a přemýšlí o svém smutném osudu. Vstoupí Maryša, Francek s ní odchází. Do hostince přichází Maryšu hledat Vávra, toho využije Lízal a zetě zlomyslně popichuje. Vrací se Francek a dochází k ostrému střetu mezi Vávrou a Franckem. Jen díky sousedům se nestane neštěstí. Oba rozzuřené muže od sebe odtrhnou. Lízal nyní láká Maryšu zpět na rodný statek, aby nemusel Vávrovi platit věno. Maryša však je neoblomná, kdo ji k sňatku donutil, ať nyní nese následky. Lízal odchází s nepořízenou. Maryša se strojí doma s děvečkou Rozárkou k muzice. Přichází Francek, nabízí jí společný život i práci v Brně. Maryša opět odmítne, bude snášet svůj osud až do konce, nevyslyší ani nabídku Franckovu, že na ni bude v noci čekat u splavu. Sotva odejde Francek, do chalupy se přičítí Vávra a chce ranami na Rozárce vyzvědět, kdo byl na návštěvě u Maryši. Ta mu to však poví sama. Rozčilený Vávra vezme pušku, běží ke splavu a chce Francka zastřelit. Ozvou se dvě rány, ale smích Franckův svědčí o tom, že se Vávra netrefil. Běží si domů pro další náboje, Maryša se mu postaví do cesty. Vávra se uklidní. Druhý den ráno je ve mlýně ledová nálada, uštvaná a nešťastná Maryša si uvědomuje svůj nelehký úděl. Rozhodne se k zoufalému činu, v hmoždíři roztluče jed na potkany a nasype Vávrovi do kávy. Ten se vrací, a v jeho chování nastává změna, jeho laskavá slova by mohla být příslibem lepšího, jiného života – je již ale pozdě. Káva je vypita, Vávruv osud je zpečetěn a Maryša se hrouť pod tíhou osudu k zemi.

I tato hra nebyla přijata bez problémů, autoři byli obviněni z naturalistického přehánění, Maryša byla kritikou odsuzována a hledal se i předobraz této ženy v okolí Mrštíků. Konec století přinesl i změny v činnosti ND, ředitelem se stal Gustav Schmoranz, obsadil posty šéfu činohry i opery opravdu zvučnými jmény :

opera - Karel Kovařovic (autor oper- Cesta oknem, Psohlavci...)

činohra – Jaroslav Kvapil, přinesl i nové režisérské postupy, impresionistické založení – Šrámkovo – Léto, uváděl Čechova, Ibsena, Jiráskova i své poetické hry – Pohádka o princezně Pampelišce, přivedl na jeviště i symbolistické hry - Maeterlinkova : Modrého ptáka Abych Schmoranze příliš nechválila, bylo to období realistického dramatu, to ovlivnilo i scénografii, scény byly velmi strohé, neobjevné.

Jaroslav Kvapil (1868 –1950) – od 1900 v ND, spoluautor protirakouského Manifestu českých spisovatelů v r.1917, později šéf činohry na Vinohradech; manžel velmi slavné české herečky Hany Kvapilové

Nejlepší hra je plná impresionistických nálad : Princezna Pampeliška

Historické hry přinesl na jeviště **Alois Jirásek**, tíhnul k husitské tematice – trilogie Jan Hus, Jan Žižka, Jan Roháč. Psal hlavně pro ND – pokus i o realistické drama : Vojnarka, Otec Největší úspěch však měla hra s pohádkovými motivy Lucerna (typem navázala na Tylovy báchorky.

Lucerna (obsah – Na zámku v Lohové se připravují na příjezd šlechty, zámek navštíví nová dědička panství. Všichni se snaží co nejlépe předvést nové paní, pan vrchní posílá mušketýra k mlynáři, aby vedl sedláky a přivítal kněžnu. Mlynář odmítá, není poddaný, je svobodný, má však jednu povinnost posvítit vrchnosti při cestě na lesní zámeček. Pan vrchní má s mlynářem nevyřízené účty, vede s ním spor o památnou lípu, kterou chce skácet a také chce odvést na zámek mlynářovu schovanku Haničku. Mlynář se nedá. Přijíždí mladá kněžna, vrchní si stěžuje na mlynáře a zároveň prozradí, jak musí mlynář vrchnosti posloužit. To vzbudí v kněžně zájem a rozhodne se jít na lesní zámeček. Mlynář Libor musí snést starou lampu, symbol podivné služby a vydává se, i přes varování sousedů a Haničky, s kněžnou do pohádkově krásné noci. Kněžně se Libor zalíbí, jedná s ním, jako kdyby si byli rovni, i Libor překoná nechuť k vrchnosti a vypráví o křivdách, které se dějí na panství. V lese najdou i ztracenou žádost podučitele Zajíčka o místo učitele. Zajíček ji napsal s nadějí, že mu kněžna vyjde vstříc a on si bude moci vzít svou milou Dorničku. Noc je opravdu kouzelná, jsou slyšet muzikanti, kteří vyhrávají u lesního zámečku. Celou idylu přeruší žena muzikanta Kláska s novinou, že vrchní s vojáky honí Haničku a dřevorubci jdou podtít lípu. Mlynář rychle vystřízliví a obrátí se na kněžnu a obviní ji z pomoci vrchnímu, měla odvést mlynáře daleko od Haničky. Kněžna se marně brání podezření. Všichni se sejdou u lípy, ta je kouzelná a schová v sobě ubohou Haničku. Pacholkům se sekýrami a vrchnímu se postaví do cesty statečně podučitel Zajíček a není sám přichází na pomoc i kněžna. Celou situaci pomůže vyřešit. Rozbílí starou lucernu a ukončí Liborovo poddanství, vyslyší supliku Zajíčka. Ten se stává kantorem a může se oženit s Dorničkou. Mlynář Libor poznává kouzelnou sílu lípy a i lásku Haničky. Kněžna : ... vrátím se z krásného snu do zlaté nudy. V devadesátých letech 19.století je i nás ve znamení symbolismu a experimentování na divadle. Začíná se prosazovat české symbolistické drama. To proniklo i na scénu ND a to ve hře **Jaroslava Hilberta** : Psanci (1900), ukázal ve své hře postavy rozvrácených lidských jedinců. Velmi oblíbeným dramatem byla hra : Falkenštejn (1903) v podtextu této hry prosazuje představu samostatných českých zemí, sjednocených pod vládou silného panovníka.

V symbolistické linii pokračoval hrou *Kolumbus* (1915), zde malost místních poměrů klade do kontrastu se svobodou a volností, s objevováním nových světů.

Vrcholem českého symbolistického dramatu jsou práce *Viktora Dyky*. Básník, prozaik a publicista. Po studiích práv se věnoval literární dráze. Vyšel ze symbolismu, kladl důraz na individuální vzpouru jedinců, byl velmi kritický až ironický ke své současnosti. Drama – *Posel*, je situované do pobělohorské doby. Je to hra o střetu náboženského fanatika a bohémského požitkáře, je to vlastně střet dvou myšlenkových světů. Vrcholem je hra : *Zmoudření do Quijota* (1913). V Praze vznikly i nové experimentální scény, které uváděly symbolistické hry. V roce 1911 bylo otevřeno Lyrické divadlo, mnoho her odehrálo i Švandovo divadlo na Smíchově.

Pod Kvapilovým vedením se k symbolistické linii připojil i Arnošt Dvořák (1881-1933), Začínal jako básník *Moderní revue*. V dramatu volil hry z české minulosti – *Kníže*, *Král Václav IV.*, v Dvořákových hrách se objevují i tzv. zástupové scény, v nichž vystupuje množství postav, stávají se hybnou silou příběhu a jsou často nositelem idejí.

Symbolistické oslavě lidské svobody a individuální vzpoury je věnovaná hra *Jiřího Mahena* *Jánošík*. Zde Jiří Mahen (1882-1939) vl. jm. Antonín Vančura, zbabvil legendárního hrdinu všech mýtů a představil postavu plnou rozporů, zároveň ukázal i intelektuálního vůdce.

Impresionisticko – lyrická dramata psal i *Fráňa Šrámek* : *Červen*, *Léto*, *Měsíc nad řekou*,... *Fráňa Šrámek* (1877-1952) – básník, prozaik a dramatik, pro své antimilitaristické názory byl celý život pronásledován a vězněn. Psal nádhernou milostnou poezii a lyrická dramata.

Léto (1915) – obsah : Spisovatelka Valča Peroutová tráví prázdniny se svým mužem v rodném kraji. Redaktor Tomáš Perout nemá příliš pochopení pro manželčiny citové nálady, je ironický a usedlý. Paní Valča očekává příjezd básníka Chvojky, který ji již několik let miluje. Ale momentálně se baví mladičkým studentem, Peroutovým synovcem, gymnazistou Janem Skalníkem. Jan je schovanec místního faráře Hory, moudrého a shovívavého muže. Jan se do tetičky Valči zamiluje, je tak okouzlen, že se málem utopí, když pro ni chce z tůně utrhnout vodní růži. Odmítne kvůli ní i náklonnost venkovské dívky Stázky, kterou měl dříve rád. Jeníkova vznětlivost a prudký cit Valču vzrušuje, ale to je tak všechno! Valča utíká od muže Tomáše s básníkem Chvojkou. Zoufalý manžel jde na radu k faráři Horovi, tem mu radí k rezignaci. Větší problém má farář s nešťastným Jeníkem, který se nemůže smířit s Valčiny odjezdem. Farář chápe zjitřené nitro mladíka, sám byl v mládí horká hlava, snaží se ho konejšit a předat mu něco ze svých životních zkušeností. Stázka v obavě o Jeníkův život, ho varuje před zrádnou křiňeckou tůň. Jeník v noci utíká do letních luk. Zde se setká se Stázkou, která ho vlastně svou opravdovou láskou „vyléčí“ ze vztahu k paní Valče.

Hra je oslavou lásky a mládí, přírody a životní radosti. Souznění lidských duší a přírodních nálad vytvářejí kouzelnou atmosféru. Tu podtrhuje i básnický jazyk.

Další velmi známou hrou, také díky zfilmování, je *Měsíc nad řekou* – k napsání byl inspirován vlastními zážitky ze studií na píseckém gymnáziu. V této hře si klade Šrámek otázku, co se stane s mladými lidmi, začnou-li se měnit v dospělé, kam zmizí „orlí křídla“ mládí (obsah – V Písku se chystá na gymnáziu abiturientský sjezd. Chystá se na něj i Jan Hlubina, nyní již starší muž. V mládí byl nejlepší a nejtíživější student. Nyní je pouze prodavačem ve vyžehněném obchůdku. Hlubina chce jít na večírek i manželkou a chce jí poděkovat za dobrý rodinný život. Jan Hlubina se setkává se spolužákem Josefem Roškotem, vzpomínají na uplynulé mládí a ztracují fanfaronství mladých. Jiný svět je svět jejich dětí. Slávka Hlubinová a Villy Roškot se setkávají nad hučící řekou a ve svitu měsíce vidí nádhernou scenérii, která je podnítí k melancholickému rozhovoru. Do jejich dialogu vstupují otcové, dojde ke střetu dvou generací. Nakonec se všichni usmíří. V této hře zachytil mistrovsky prchavou atmosféru okamžiku. Ukazuje pomíjivost mládí, smutek s jeho loučením. Smutek je cítit i z jednání starší generace, která již ono mládí pohřbila. I vzpomínky jsou však citlivé. Právě noční scéna nad řekou je zřejmě nejlepším momentem celé impresionisticky a symbolicky laděné generace básníků a spisovatelů.

Drama po druhé světové válce

1. období 1945 – 1948

atmosféra po válce – klíčová změna v organizaci divadel, nikoliv ve vlastní dramatické tvorbě, divadla byly zestátněna dramatici mohli rozpracovávat divadelní poetiku celkem svobodně, před válkou a během ní zemřelo i několik výrazných dramatických osobností: bratři Čapkové, Vančura, někteří se do vlasti nevrátili z exilu Voskovec

cílem dramatiků: distancovat se od protektorátních dramatiků, obnovit zúženou škálu dramatických děl a poetik = není to jednoduché : poválečný kolektivismus byl v opozici s vypjatým individualismem

témata: 1. ženy jako protipól války

ženské hrdinky je v dramatu český fenoménem – žena se stala hrdinkou již v protiválečných dílech (Čapek – Matka), poválečná tvorba zpodobňuje ženy: statečné, dovedou překonávat těžký úděl, jsou protipólem mužského světa

Olga Scheinpflugová – mž. Karla Čapka, hned v roce 1945 Stavovské di uvedlo její hru **Guayany (1945)** (o: stárnoucí žena, která se po vyhraném boji za propuštění svého neprávem odsouzeného muže, se musí vyrovnávat s rozhodnutím manžela žít na svobodě jinak a hlavně s jinou). Příběh nespravedlivého vězení a návratu na svobodu, je situovaný di francouzského prostředí – současně se zde objevuje jinotaj válečné i poválečné situace.

Alfréd Radok – Vesnice žen (1945) - dusná atmosféra ženské komunity, posmívány vesnický outsider – listonoška Marie, se h touhy získat moc a také ze msty stává udavačkou a slouží nepříteli. Vypjatost scén, symbolická rovina – zachycení zkušenosti jedince i sociální ho společenství.

2. alegorie

velmi oblíbené téma za války – **alegorické zachycení pravdy, spravedlnosti, dobra a zla**, pokračování Tylovské tradice, tuto tradici podporoval ministr školství a osvěty Zdeněk Nejedlý, chtěl navázat na lidovou tradici divadla

Jan Drda – Hrátky s čertem (1945), drama s největším diváckým úspěchem, parafráze o Čertovi a Káče, čert – nacistické inferno, souboj o duši princezny mezi vysloužilým vojákem a peklem = souboj o lidskou poctivost, obraz vítězství nad temnými silami = fašistické Německo, voják s kladnými vlastnostmi, zdravým rozumem a pracovitostí.

hra: Hoffmanovy povídky (Offenbachova opera); Otvírání studánek (Martinů)

1974 – připojena k ND nejslavnější pořad : Kouzelný cirkus (3000 repríz)
dnes na Nové scéně ND

-Dalskabáty, hřišná ves, aneb Zapomenutý čert (1959)

3. reportážní záznam

dokumentární záznamy – zachycení tématu války, postavy velkých hrdinů

Jindřich Honzl – Národní hrdina Julius Fučík (1945)- dramatizace Reportáže psané na oprátce

Ferdinand Peroutka – Oblak a valčík (1948), střet jedince a světa mocných, německá moc a bezmocnost ovládaných, 12 obrazů zachycující problematiku války: příběh ženy, která mazně chodí před věznicí vyhlížet muže, nadarmo obětuje svoji čest, beznadějnou vzpouru Žida odmítajícího v koncentračním táboře protižidovské písně,...

4. historické drama

hledání paralel mezi minulostí a přítomností – znovu se objevuje téma Jana Husa, oblíba husitství jiráskovská tradice, antické náměty - Ferdinand Peroutka – Šťastlivec Sulla, har o diktatuře a o teroru (1948)

5. aktuální témata, politická satira a komedie

obrácení se k současnosti a budoucnosti – Divadlo satiry, nejoblíbenější dí doby, nejslavnější satira – střet s komunistickým režimem: **Kde je Kuťák?**, parafráze, aktualizace mýtu o potopě a arše Noemově, která symbolizuje Československo vydávající se na plavbu za komunismem, tato hra byl momentem vedoucím k likvidaci divadla
největší komediální dramatik **Vratislav Blažek**, působil v Dí satiry: hry tepají byrokracii, patetické žvanění, demagogii, pokrytectví: **Král nerad hovězí (1947)**, **Kde je Kuťák?(1948)**

2. období 1948 – 1968

1948- 56 – nástup socialistického realismu, cenzura, nový divadelní zákon, vznik krajských divadel, Ústřední loutkové divadlo + pobočky, 1948 zavřeno Divadlo satiry
pokračování D-34 (až D 51)

1. budovatelské drama (1948 -56)

do divadla vstupuje socialistický realismus, kolektivismus, pokus sblížit dí a dělnictvo, snaha se přizpůsobit divákovi, pomáhat budovat novou socialistickou realizaci
Vašek Káňa(1905 -1985)– dělník, dopisovatel komunistického tisku, hra **Patra brusiče Karhana(1949)** hra: je situována do prostředí soustružnické dílny, děj, osou je soutěž několika dělnických part při plnění výrobního úkolu, v nové společnosti je pracovat radost a práci se mění pozitivně naladění dělníku v životě, nepracují jen pro sebe ale pro novou společnost.

Pavel Kohout(1928) – dramatik, spisovatel, od komunisty k disidentovi, emigrace Rakousko, spoluautor Charty 77

hry 50. let: **Dobrá píseň**, veršovaná forma, svazácký kolektiv, milostný příběh, dnes groteskní formulace, postava svazáckého funkcionáře-zedníka

Taková láska(1957) – první hra, která se dostala za „železnou oponu“, objevují se zde milostné motivy, brechtovské zcizující prvky

v 60. letech dramatisoval literární předlohy: **Cesta kolem světa za 80 dní(1962)**, **Válka s mloky(1963)**, **Josefu Švejkovi aneb Tak nám zabili Ferdinanda(1963)**

hry: **Dobrá píseň**, **Taková láska**, **August, August, August** – poslední hra před emigrací (o: cirkusová manéž, proti sobě stojí dobromyslný klaun August August (touží po drezúře bílých lipicánů) a mazaný ředitel cirkusu Holz knecht, nerovný boj klaun prohrává a je sežrán v manéži šelmami.

Ubohý vrah, trilogie : **Válka v třetím poschodí**, **Pech pod střechou**, **Požár v suterénu**
tři hry s Ferdinandem Vaňkem (V. Havel) – **Atest**, **Marast**, **Safari**

hry v exilu: **Marie zápasí s anděli**, **Hodina tance a lásky** (téma terez. koncentráku)

prózy: **Katyně** (Lízinka Tachecí – se učí katem, kritika totality, absurdita, ironie)

Nápady svaté Kláry, **Kde je zakopán pes** – memoáry, **Sněžím**,...

Vítězslav Nezval – **Dnes ještě zapadá slunce nad Atlantidou(1956)** alegorická hra o střetu dvou táborů Athéňanů a Atlanťanů (ČSSR, tábor míru a USA, kapitalismus), válečné zneužití přírodních sil, vede k zániku Atlantidy, reakce na soutěžení v atomovém zbrojení.

F. Hrubín : **Srpnová neděle (1958)**, **lyrické drama**, režie hry Otomar Krejča, scéna Josef Svoboda (Laterna magika), uplatnil zde výtvarný prostředek – zrcadla, inscenace byla velkou událostí poválečného dí; **Křišťálová noc (1961)**

1956- 69 : zlatý věk divadla, vznik malých amatérských scén, pozdější profesionalizace

2. počátky malých divadel

Reduta (1957) – text-appealy (název – analogií sex-appeal) – osobnosti Ivan Vyskočil, Jiří Suchý + Miroslav Horníček

večery: spíš prózy a hudby; cílem prudké působení, apelování textem na diváka, využívání i podnětů z publika

Rokoko (1958 - 1974) – vedl 14 let Darek Vostřel

estrádní divadlo, mnoho zpěváků a herců zde začínalo, hostovalo i mnoho režisérů, břitká satira, pásma: hra **Vzhůru po rio Botičo(1958)**

DIVADLO NA ZÁBRADLÍ (1958) – osobnost režiséra Jana Grossmana

divadlo vzniklo zásluhou Suchého a vyskočila, odešli sem z Reduty

dvě skupiny – pantomima Ladislava Fialky

činohra – Suchý, Vyskočil (později sám založil Nedivadlo

byl zde uvedený první český muzikál :**Kdyby tisíc klarinetů**

první divadlo, které uvedlo absurdní hry, příchod Václava Havla (Vyskočil/Havel: Autostop)

Grossmann zahájil profesionalizaci, začal uvádět i hry Václav Havla (Zahradní slavnost)

1968 – odchod :Grossmann,Havel; divadlo stagnuje až 1974 – příchod Evald Schorm, pak r.

1993 – režiséři P. Lébl, Pitínský

DIVADLO ABC (1954 – 1961)

návrat Wericha snaha obnovení Osvobozeného divadla a jeho repertoáru, spolupráce s M. Horníčkem (Balada z hadrů) – o Villonovi; slavné forbíny (předscény)

DIVADLO SEMAFOR (Sedm malých forem) -1959

poetika di je založené na slovním humoru, hudbě, kabaretu a šansonu, koláže písní, veselých grotesek, vliv divadla V+W

autorské divadlo Suchý/Šlitř : Člověk z půdy (spolupráce s Horníčkem)

hry: Zuzana je sama doma, Jonáš a tingl-tangl, Jonáš a dr. Matrace

Ferdinand Havlík: hudební spolupráce, Kytice(1972)

v průběhu provozování di zde bylo několik skupin: Suchý, Šlitř; skupina kolem Josefa

Dvořáka; Šimek a Grossmann; Šimek, Sobota a Nárožný

dnes Suchý/Moravcová – divadlo nové v Dejvicích

v 50 letech: vznik **Městských divadel pražských** (tři – Vinohradské, Komorní divadlo v Hyberské, Divadlo komedie v Jungmannově ul.)

od 1950 je řídí Ota Ornest (bratr Jiřího Ortena) – propagoval uvědomělé herce,

změna příchodem M. Macháčka, problémy odchod mnohých herců i Macháčka do ND;

příchod 1960 Alfréda Radoka, asistentem režie V. Havel

Laterna magika (vznik pro Světovou výstavu Brusel 1958)

tvůrci A. Radok a arch. J.Svoboda, scenárista M.Forman : bez mluveného slova

hra: Hoffmanovy povídky (Offenbachova opera); Otvírání studánek (Martinů)

1974 – připojena k ND nejslavnější pořad : Kouzelný cirkus (3000 repríz)

dnes na Nové scéně ND

Alfréd Radok (1914- 1976)

režisér, vliv E. F. BURIANA, u zrodu Laterny magiky ceny, odchod do exilu Švédsko, hry inscenoval, napsal hru *Stalo se v dešti*; pral scénáře k filmům, točil – film *Dědeček automobil* (1957)

3. historické drama

v 60. letech opět stoupl v oblibě historické drama, tento zájem souvisí s dvěma dramatiky: **Oldřich Daněk (1927 – 2000)**, největší popularity dosáhla hra *Vévodkyně valdštejnských vojsk* (1979), navazoval na Brechtovo epické di, antiiluzivní divadlo, ironie, vévodkyně je zde markytánka Marie a samotná válka

Jiří Šotola (1924 – 1989), člen „květnáku“, autor poezie a próz; náměty bere od středověku po 20. století, za své hrdiny si vybírá významné osobnosti i obyčejné pěšáky: *Cesta Karla IV. do Francie a zpět* (1979)

Josef Topol (1935); kmenový autor Otomara Krejčí, psal také hry pro *Divadlo Za Branou*, zde byla nejocetovanější hra *Konec masopustu* (1963); *Kočka na kolejích* (1965); *Slavík k večeri* (1967)

4. absurdní drama

ve světě v 50. a 60. letech, u nás se prosadilo v 60. letech, první absurdní hrou byla hra **Josefa Kainara – Ubu se vrací aneb dršťky nebudou** (1949); téma zneužití moci bezohledným primitivem, černý humor, groteska

Milan Uhde (1936)

rozhlásové hry : *Výběrčí* 1966; *Balada pro banditu* 1975; *Velice tiché Ave* 1981

Balada pro banditu 1975 – hra vznikla pro brněnské di *Husa na provázku* (přejmenováno na *Divadlo na provázku*), hrála se zde i adaptace hry **Ludvíka Kundery** (bratranec **Milana Kundery**): *Labyrint světa a lusthaus srdce* (**Komenský**), osobností di se stal **Boleslav Polívka** - vytvořil vlastní repertoár, slavná hra: *Šašek a královna* (1983)

v tomto di pracoval i spisovatel a divadelník **Arnošt Goldflam** (1946), hry: *Biletářka*, *písek (tak dávno...)*, později přešel do Hanáckého divadla

Václav Havel (1936)

hry: absurdní. *Zahradní slavnost* (kritika byrokracie, úřední mluvy, frází a neporozumění)

Vyrozumění : zesměšnění bezobsažného jazyka – jazyk ptydepe, *Audience – autobiografie* postava **Ferdinanda Vaňka**, pobyt v trutnovském pivovaru – hraná **Landovský/Havel**,

Vernisáž, *Protest*, *Largo desolato*, *Pokušení*, *Asanace*,

absurdní morality – dominuje v nich nemorálnost, většinou jí čelí plaché postavy slušných lidí, postava **Ferdinanda Vaňka** (alter ego **Václava Havla**)

Pokušení (1985) zpracování faustovského motivu

Faust (**Foustka**) je ubohý badatel pseudovědeckého ústavu, němž nikdo nebádá, a **Mefistofeles** se mění v důchodce **Fistulu**, velcí hráči světového dramatu jsou zde zmenšeni a znicotněni, **Fistule** je agent, který je nasazen na **Foustku**, šéfem Ústavu.

STUDIO YPSILON (Liberec 1963 -78; Praha 1978 – dosud)

režisérsko- autorské týmové divadlo, od počátků vede **Jan Schmidt**, dva druhy inscenací : improvizace např. *Pánské jízdy*, tradiční hry; základní technika stříhová montáž, složité významové celky hudební montáže (např. *Carmen* nejen podle **Bizeta**)

VIOLA (Poetická vinárna **Viola**) 1963 – dosud

několik linií – a) poezie a jazz (+ noční jam-sessiony)

b) beatnici (**Ginsberg**, **Corso**, **Ferlinghetti**)

c) česká poezie i folklor

DIVADLO JÁRY CIMRMANNA (1967 – dosud)

autorské divadlo, Svěrák/Smoljak, u zrodu mystifikace Škvorecký poklepal na zákl. kámen nového divadla, přes rozhlas do povědomí, nemá stálou scénu do 1992 (dnes Žižkovské di) hry : Akt, Vyšetřování ztráty třídní knihy; stálý tvar 1. část seminář 2.část samotná hra mnoho zfilmováno,

ČINOHERNÍ KLUB - u zrodu režisér Jan Kačer, Smoček

divadlo postavené na adaptaci světových i domácích her, režii a hereckých osobnostech : Puchold, Abrahám, Hrzán, Somr, Kodet, Menzel hrál i režie, Landovský (nejslavnější hra Gogol Revizor) – všichni hráli i žili v divadle, přátelství, normalizace snaha o likvidaci, vyhazov Landovský, Hrzán poprali se, přišel Nárožný, hostuje Polívka, po 1990 rozchod souboru, příchod nových herců

ČINOHERNÍ STUDIO : ÚSTÍ NAD LABEM vrcholným dílem: Jakub a jeho pán – Milan Kundera, přepracoval a upravil hru D. Diderota Jakub fatalista, první projev postmoderní poetiky

Normalizace – útlum, zklamání, fungují pod cenzurou kamenná di, malé scény problémy samizdatové vydávání her, ale na divadlech se nehrají, vlastní hry havel hraje na Hrádečku, a v Praze a Brně vznikají bytová divadla

Bytové divadlo Vlasty Chramostové, dramatik František Pavlíček hru **Zpráva o pohřbívání v Čechách**, napsal právě pro Vlastu Chramostovou, koláž ze života Boženy Němcové – děj se dotýká tří pohřbu – syna Hynka, K.H.Borovského a vlastní pohřeb B.Němcové, fiktivní rozhovory, autentické dokumenty vytvářejí působivou koláž. Vlastě Chramostové věnoval hro i Pavel Kohout: **Marie zápasí s anděli(1980)**; vznikla v emigraci –Rakouko.

Výrazná scéna 80. let (Pražská pětka) – pět divadelních souborů, manažerem Václav Marhoul **SKLEP - (Vávra, Šteindler)**; **VPŘED** – recitační skupina; **KŘEČ**; **MIMÓZA, BSP** (bavíme se po práci). Vše vzniklo ze studentských legráček; film Pražská pětka; hra Mazaný Filip, časté pro TV parodie : Dolejte řediteli (režie Vávra) + Česká soda (Alles Gute) ...

Výrazné osobnosti režie: **Jan Antonín Pitínský (vl.jm. Zdeněk Petrželka)*1955**, dnes režíruje v různých divadlech , jeho slavnou hrou je **Matka(1988)**= spojuje motivy her Čapkova Matka a Matku (román) od Gorkého. prosazuje se **coolnes dramatika – drsná, realistická až naturalistická dramatika**